

TENDENCJE W HANDLU MIĘDZYKRAJOWYM

DOI: 10.18276/sip.2017.49/2-07

Wojciech Zysk*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

**W KIERUNKU NOWEGO MODELU
HANDLU MIĘDZYKRAJOWEGO
– KONCEPCJA FAIR TRADE 3.0**

Streszczenie

W związku z coraz bardziej realną perspektywą rozwoju zjawiska migracji ekonomicznych ważną rolę może odegrać ruch Sprawiedliwego Handlu. Pogłębiające się problemy nierówności społecznych i gospodarczych między krajami biednego Południa i bogatej Północy mogą zostać – przynajmniej częściowo – rozwiązane poprzez aktywność handlową lokalnych społeczności wielkich miast (*power of big cities*). Jeżeli społeczności miast krajów rozwiniętych – przy wsparciu organizacyjnym publicznych instytucji – będą gotowe zaimplementować proponowane w artykule postulaty, może nastąpić rozwój handlu produktami Fair Trade, a przez to będzie postępować rozwój gospodarek najbiedniejszej części świata. Celem artykułu jest zaproponowanie nowej koncepcji sprawiedliwego handlu (Fair Trade 3.0) i przedstawienie jego założeń teoretycznych. Jest to koncepcja handlu międzynarodowego opierająca się na rozwoju odpowiedzialności, w wyniku której mogą poprawić się wskaźniki dochodów *per capita* w nierozwiniętych krajach oraz zrealizowane zostaną „solidarnościowe” i humanitarne przesłanki sprawiedliwszego gospodarowania w skali międzynarodowej. W literaturze przedmiotu brak jest analiz powiązań rozwoju ruchu Fair

* Adres e-mail: zyskw@uek.krakow.pl.

Trade z problematyką migracji ekonomicznych, zatem opracowanie niniejsze może być przyczynkiem do dalszych badań i proponowania empirycznych modeli.

Słowa kluczowe: handel międzynarodowy, Fair Trade, siła wielkich miast, spółdzielczość

Wprowadzenie

Sprawiedliwy Handel (Fair Trade) to partnerstwo handlowe oparte na dialogu, przejrzystości i szacunku, które dąży do większej równości w handlu międzynarodowym.

<http://www.fairtrade.org.pl>

W ostatnich latach obserwuje się rozwój kryzysu migracyjnego w krajach Starego Kontynentu. Według szacunków Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców do końca roku 2017 do Europy napłyną około 3 miliony imigrantów¹. W większości będą to uchodźcy z obszarów objętych działaniami wojennymi na Bliskim Wschodzie, w Azji czy Afryce Północnej. Jednak zdecydowanie większy poziom ruchów migracyjnych – zwłaszcza nielegalnych – może mieć miejsce w sytuacji pogarszania się warunków życia milionów ludzi zamieszkujących kraje tzw. biednego Południa. Nie będą to migracje z powodów turystycznych, w celu uniknięcia prześladowań politycznych, związane z konfliktami na tle religijnych czy wyznaniowym, jak również ucieczki z terenów konfliktów zbrojnych. Może to być fala migracji związanych z desperackim podejmowaniem prób poszukiwania lepszego i bezpieczniejszego pod względem materialnym życia w krajach tzw. bogatej Północy.

Rozwój procesów globalizacji i internacjonalizacji powoduje pogłębianie się podziału ludności świata. W warunkach narastających procesów umiędzynarodowienia działalności gospodarczej obserwuje się skutki społeczno-kulturowe, cywilizacyjne, demograficzne, polityczno-integracyjne oraz gospodarcze, w tym rozwarstwianie się społeczeństw pod względem osiągniętych dochodów przez jednostki. W statystykach międzynarodowych odnotowuje się wzrost obrotów

¹ <http://www.unhcr-centraleurope.org/pl/materialy/statystyki.html> (1.02.2017).

handlu międzynarodowego (towary, usługi, dobra niematerialne i prawne, transfer *know-how*, innowacji i informacji oraz przepływy kapitałowych, zwłaszcza w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych), a w opisywane procesy wpisuje się działalność korporacji transnarodowych, które prowadzą swoje interesy w największych miastach na świecie. To te ośrodki (*big cities*) przyciągają kapitał, siłę roboczą oraz koncentrują na swoim terenie funkcje organizacyjne i decyzyjne przedsiębiorstw. Postępująca polaryzacja świata oraz rosnące dysproporcje cywilizacyjne mogą być przyczyną skokowego powiększania się skali migracji uchodźców ekonomicznych. Coraz częstsza jest krytyka metod działalności międzynarodowych instytucji finansowych, banków i potężnych korporacji transnarodowych (model *greed is good* – „chciwość jest dobra”) uważanych za organizacje mające wpływ na istniejący niesprawiedliwy porządek świata nawiązująca właśnie do możliwych napięć społecznych i gospodarczych. Pojawiają się idee stworzenia nowego modelu gospodarowania, opartego o zasady odpowiedzialnego i zrównoważonego globalnego rozwoju gospodarczego, w tym bardziej sprawiedliwego handlu międzynarodowego. Niniejszy artykuł jest próbą stworzenia nowego modelu handlu, opartego o rozwój zjawiska Fair Trade.

1. Transformacja kapitalizmu

We współczesnych stosunkach gospodarczych na świecie możemy zauważyć kilka perspektyw postrzegania modelu kapitalizmu, który stał się zjawiskiem globalnym. Dominacja własności prywatnej, wolnej przedsiębiorczości, deregulacje rynków, rozwój konkurencji i mechanizmu rynkowego, liberalizacja handlu międzynarodowego czy swoboda przepływu i rola kapitału obserwowana jest w większości gospodarek, zwłaszcza w krajach rozwiniętych gospodarczo, wywodzących swój model gospodarowania z anglosaskiego modelu biznesowego (Pirson i in., 2014, s. 1–10). Kapitalizm taki widoczny jest na poziomie systemowym, organizacyjnym i indywidualnym. W indywidualistycznym podejściu ważną rolę odgrywa własność prywatna środków produkcji i wymiany oraz rynek, kluczowy jest dochód i konsumpcja, ale też pomnażanie kapitału w drodze inwestowania i jego dalsza akumulacja. W ujęciu społeczno-ekonomicznym (systemowym) powstaje ustrój gospodarczy oparty na potędze produkcyjnej kapitału wykorzystywanego przez przedsiębiorstwa, które konkurują ze sobą i powiększają możliwości produkcyjne. Ujęcie

organizacyjne daje możliwość wykorzystania zakumulowanego kapitału jako narzędzia zatrudniania pracowników (tworzenie rynku pracy) oraz wykorzystywania efektów ich pracy (Suwalski, 2016, s. 116–124). Taki model kapitalizmu generuje – oprócz ewidentnie pozytywnych aspektów, takich jak wzrost gospodarczy, rozwój globalnego handlu czy współpracy międzynarodowej – wiele niekorzystnych zjawisk w gospodarce światowej, takich jak nadmierna eksploatacja środowiska naturalnego, dysproporcje dochodowe społeczeństw, wykluczenie społeczne, utrwalanie niskiego poziomu życia w krajach nierozwiniętych gospodarczo oraz drastyczne nierówności społeczne i ekonomiczne. 17 października 2016 roku był Międzynarodowym Dniem Walki z Ubóstwem, a Sekretarz Generalny ONZ wzywał: „Musimy zbudować inkluzywne społeczeństwo, które promuje partycypację wszystkich ludzi”². Warto postawić pytanie, czy ignorowanie opisanych wyżej problemów rozwoju gospodarki światowej nie spowoduje niekontrolowanego rozwoju wydarzeń, które w sposób gwałtowny mogą zmienić dotychczasowy model funkcjonowania kapitalizmu? Jaki poziom – wymuszonej chęcią poprawy poziomu życia – migracji ekonomicznej (w tym nielegalnej) byłby możliwy do zaakceptowania przez zamożne społeczeństwa bogatej Północy? Zdaniem autora niniejszego artykułu należy podjąć próbę zbudowania nowego systemu funkcjonowania kapitalizmu, w tym handlu międzynarodowego, polegającego na zbudowaniu modelu sprowadzania produktów wytwarzanych przez społeczeństwa krajów nierozwiniętych do zamożnych krajów rozwiniętych. Przydatnym narzędziem może okazać się Fair Trade w wersji 3.0.

2. Istota zjawiska i standardy Sprawiedliwego Handlu

Ewolucję zjawiska „sprawiedliwego handlu” obserwuje się już od ponad pół wieku. Możemy wyróżnić trzy zasadnicze ujęcia problematyki Fair Trade, które są powiązane z modelami sprzedaży produktów wytwarzanych przez rolników biednego Południa (tab. 1).

² <http://www.unic.un.org.pl/sg-na-temat-dni/miedzynarodowy-dzien-walki-z-ubostwem-przeslanie-sekretarza-generalnego-onz-17-pazdziernika-2016-r/3039> (1.02.2017).

Tabela 1. Problematyka Fair Trade – charakterystyka

Perspektywa	Opis/cechy
Alternatywny ruch – sprzeciw wobec globalizacji	<ul style="list-style-type: none"> – alternatywny system handlowy, działający równolegle do dotychczasowego – cel: jest poprawa warunków życia najbiedniejszych producentów z nierozwiniętego Południa – system zwrotu producentom jak największej części ostatecznej ceny ze sprzedaży produktów – ustanowienie minimalnych kryteriów dotyczących standardów socjalnych i środowiskowych dla międzynarodowego obrotu towarami
Odejście od utowarowienia (komodyfikacji)	<ul style="list-style-type: none"> – dekomodyfikacja, czyli uniezależnienia się jednostki od wolnego rynku – tworzenie więzi (relacji) pomiędzy producentem towaru i nabywcą – odejście od bezosobowej natury rynku i implementacja wartości związane z zasadami solidarności i działania we wspólnocie (spółdzielnie producentów) – przeznaczanie tzw. premii społecznych na cele wspólnoty (szkoły, ujęcia wody pitnej, szpitale)
Udostępnianie rynków krajów bogatych dla certyfikowanych produktów pochodzących ze wspólnot producenckich w krajach nierozwiniętych	<ul style="list-style-type: none"> – model korzyści przeznaczonych dla dedykowanej grupy producentów – dostęp do rynków międzynarodowych po spełnieniu odpowiednich warunków (certyfikaty) – instytucjonalizacji wspólnoty producenckich i rozwój kompetencji marketingowych w celu osiągnięcia przewagi na rynku – liczne organizacje „sprawiedliwego handlu”

Źródło: Moberg (2015), s. 7; Grącik-Zajaczkowski (2015), s. 9; Gille (2011), s. 463; Zysk (2016), s. 313.

Obserwowane współcześnie zjawisko Fair Trade to kompilacja trzech powyżej scharakteryzowanych podejść, oparta na następujących zasadach podstawowych³:

- a) tworzenie możliwości rozwoju dla producentów w niekorzystnej sytuacji ekonomicznej (strategia zrównoważonego rozwoju i walki z ubóstwem);
- b) przejrzystość i odpowiedzialność (uczciwość i szacunek we współpracy z partnerami handlowymi);
- c) budowanie potencjału (umożliwienie rozwoju i samodzielności producentów);

³ Por. Standardy Sprawiedliwego Handlu, <http://www.sprawiedliwyhandel.pl> (1.02.2017).

- d) promocja Sprawiedliwego Handlu (organizacje Fair Trade podnoszą świadomość zjawiska, udzielają informacji o sobie, produktach i warunkach produkcji, stosują uczciwe strategie reklamy i marketingu, dążą do najwyższych standardów jakości produktów);
- e) płacenie sprawiedliwej ceny (to cena uzgodniona poprzez dialog i współuczestnictwo, pokrywa ona nie tylko koszty produkcji, lecz także pozwala na produkcję, która jest sprawiedliwa społecznie i bezpieczna dla środowiska; również pomoc w dostępie do środków finansowych przed zbiorami lub produkcją);
- f) równość płci (praca kobiet jest odpowiednio oceniana i wynagradzana);
- g) warunki pracy (bezpieczne i zdrowe środowisko pracy);
- h) praca dzieci (udział dzieci bez wpływu negatywnego na zdrowie, bezpieczeństwo, wymagania edukacyjne i potrzebę zabawy, a także spełnianie wymogów konwencji ONZ);
- i) środowisko (odpowiednia ochrona i stosowanie metod odpowiedzialnej produkcji);
- j) stosunki handlowe (organizacje Fair Trade prowadzą handel z uwzględnieniem dobra marginalizowanych drobnych producentów w wymiarze społecznym, gospodarczym i środowiskowym oraz nie dążą ich kosztem do maksymalizacji własnych dochodów; długoterminowe stosunki oparte na solidarności, zaufaniu i wzajemnym szacunku).

3. Modele sprzedaży produktów Fair Trade

Produkty Sprawiedliwego Handlu pochodzą od producentów przestrzegających standardów i zasad Fair Trade, które weryfikowane są w ramach dwóch schematów⁴:

- a) przez tradycyjne organizacje i firmy Sprawiedliwego Handlu (certyfikowani członkowie WFTO – *World Fair Trade Organisation*)⁵, czyli zrzeszenia drobnych wytwórców rękodzieła i drobnych rolników;

⁴ Por. <http://www.sprawiedliwyhandel.pl/wp-content/uploads/2017/01/Fair-Trade-czyli-Sprawiedliwy-Handel-wyd.-1.pdf> (1.02.2017).

⁵ <http://www.wfto.com> (1.02.2017).

- b) przez organizacje producentów (drobni rolnicy i inni drobni producenci) oraz firmy (plantacje czy wytwórnie zatrudniające najemną siłę roboczą), które uzyskały potwierdzenie przestrzegania standardów w procesie wytwarzania danego produktu, określonych przez niezależną firmę certyfikującą (jak np. EFTA – *European Fair Trade Association*⁶, FLO-I – *Fairtrade Labelling Organisations International*⁷, FLOCERT⁸, Naturland Fair⁹, Ecocert Fair Trade¹⁰, Bio Equitable¹¹ czy Fair Trade USA¹²).

Produkty Fair Trade są sprzedawane i wprowadzane na rynek z udziałem dwóch komplementarnych wobec siebie się kanałów dystrybucji. Pierwszym jest droga tradycyjna poprzez zintegrowany łańcuch dostaw, w którym produkty Sprawiedliwego Handlu (rękodzieło, żywność itp.) są wytwarzane, importowane i rozprowadzane przez certyfikowane organizacje Sprawiedliwego Handlu, które uczestniczą w procesie (członkowie WFTO, EFTA, organizacje krajowych Sklepów Świata). Swoją działalność handlową łączą z kampaniami informacyjnymi. Produkty trafiają do wyspecjalizowanych sklepów, a także do detalistów konwencjonalnych, np. sieci handlowych czy sklepów ze zdrową żywnością. Druga metoda wykorzystuje system certyfikacji produktu, w którym produkty spełniające standardy międzynarodowe są znakowane dla łatwiejszego ich rozpoznania przez klienta detalicznego. Mogą one być dystrybuowane zarówno przez wspomniane już certyfikowane organizacje, jak i przez uczestników rynku konwencjonalnego – firmy, korporacje transnarodowe (np. Kraft, Nestle, Procter&Gamble, Sara Lee, McDonald, Starbucks czy Chiquita), supermarkety, sieci dystrybucyjne, a nawet stacje benzynowe (np. Orlen w Polsce¹³). Przepływ surowców w łańcuchu dostaw oraz skład surowców i produktów jest monitorowany. Same organizacje czy firmy (pośrednicy, przetwórcy, dostawcy) nie są

⁶ <http://www.eftafairtrade.org> (1.03.2017).

⁷ <http://www.fairtrade.net> (1.03.2017).

⁸ <http://www.flocert.net> (1.03.2017).

⁹ <http://www.naturland.de/de/naturland/was-wir-tun/naturland-fair.html> (1.03.2017).

¹⁰ <http://www.ecocert.com/en/fair-trade-certification-program> (1.03.2017).

¹¹ <http://www.biopartenaire.com> (1.03.2017).

¹² <http://fairtradeusa.org> (1.03.2017).

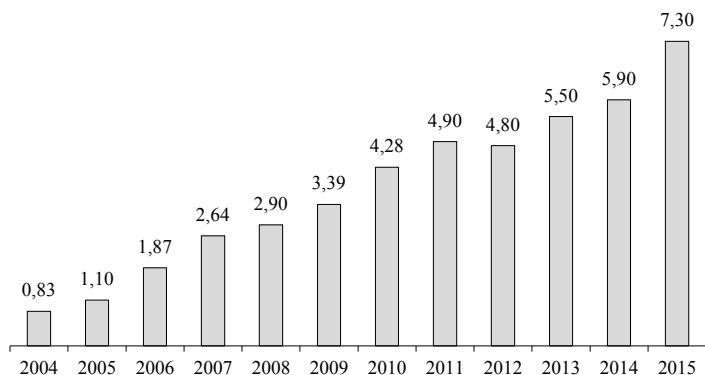
¹³ http://www.orlen.pl/PL/Odpowiedzialny_Biznes/OtoczenieSpoleczne/Strony/FairTrade.aspx (1.03.2017). Według Orłenu dostawcy kawy stosują zasady sprawiedliwego handlu – powołują się na wyeliminowanie zjawiska wyzysku plantatorów.

zobowiązane do przestrzegania zasad Sprawiedliwego Handlu. Poza tymi dwoma modelami funkcjonują też producenci, przetwórcy, hurtownicy i detaliści, których deklaracja o funkcjonowaniu w ramach założeń Sprawiedliwego Handlu nie jest potwierdzana przez żadne zewnętrzne organizacje czy proces certyfikacji.

4. Obroty produktami Fair Trade

Według ostatniego raportu *Driving Sales, Deepening Impact Annual Report 2015–2016*, przygotowanego przez organizację International Trade Fair w 2015¹⁴, konsumenci w ponad 125 krajach rozwiniętych gospodarczo wydali na produkty Sprawiedliwego Handlu (32 000 rodzajów towarów) ok. 7,3 mld euro¹⁵. Oznacza to wzrost w porównaniu do roku 2014 o prawie 25%. W roku 2015 w 75 krajach świata było już 1,6 miliona drobnych producentów i rolników działających w modelu Fair Trade, a otrzymali oni w ramach tzw. premii społecznej ok. 138 mln euro. W krajach Ameryki Łacińskiej i na Karaibach działa już 665 organizacji producenckich, w Afryce – 375, a na Bliskim Wschodzie i krajach Azji – 200. Na rysunku 1 przedstawiono zmiany w sprzedaży towarów sprawiedliwego handlu na świecie w latach 2004–2015.

Rysunek 1. Sprzedaż towarów FT na świecie, lata 2004–2015 (mld euro)

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Fairtrade International Annual Reports* (2003/2004–2015/2016).

¹⁴ Brak danych za rok 2016, zwykle nowy raport powstaje na jesieni kolejnego roku.

¹⁵ <http://www.fairtrade.net/annual-reports.html> (1.03.2017).

Najważniejszym towarem w światowych obrotach Fair Trade jest kawa (ok. połowy ogólnej sprzedaży), następnie czekolada, bawełna, kwiaty, kakao, herbata, soki (zwłaszcza pomarańczowy), banany, ryż, cukier, warzywa, złoto, wino, orzechy, przyprawy, suszone owoce, miód, artykuły rękodzielnicze i inne. Warto dodać, iż w roku 2016 odnotowano udział ponad 1800 miast w 28 krajach świata przyjaznym idei sprawiedliwego handlu. W Polsce takim miastem jest Poznań (od 2012 r.¹⁶).

5. Ewolucja koncepcji Fair Trade

Dynamiczny wzrost sprzedaży produktów Fair Trade na świecie wskazuje na rosnący poziom zaufania konsumentów do biznesu opartego na przejrzystości, równowadze i szacunku. Działania konsumentów, którzy w bezpośredni i świadomy sposób chcą przyczynić się do zmniejszania się rozmiarów ubóstwa na świecie, wspomagają niwelowanie różnic w rozwoju gospodarczym pomiędzy krajami biednego Południa i bogatej Północy oraz wspierają odpowiedzialny i zrównoważony rozwój społeczeństw, możemy nazwać modelem Fair Trade w wersji podstawowej, czyli 1.0. To więcej niż pomoc i handel – to swego rodzaju unikalna, oparta na solidarności relacja społeczna. Krok dalej poszli pracownicy i studenci West Virginia University (WVU) w USA. Pojawił się pomysł, aby wykorzystać najważniejszy produkt Fair Trade, czyli kawę, jako narzędzie do promowania międzynarodowej solidarności i rozwoju spółdzielni. Zdecydowano nazwać inicjatywę tej uczelni Fair Trade 2.0. Koncepcja projektu zakłada bezpośrednią współpracę (z pominięciem jakichkolwiek pośredników biznesowych) ze spółdzielniami z krajów Ameryki Środkowej, które produkują kawę¹⁷. Pierwszym partnerem została Cooperativa La Hermandad z Nikaragui. Członkowie tej spółdzielni to ponad 30 rodzin mieszkających wysoko w górach Dariense w środkowej części kraju. Pod nazwą handlową „kawa z pierwszej ręki” spółdzielnia ta sprzedaje na terenie kampusu uniwersyteckiego i w placówkach gastronomicznych. Studenci założyli też „Firsthand Cooperative”, która współpracuje z lokalnymi firmami i organizacjami społecznymi w celu wspierania przedsięwzięcia¹⁸. Osiągane dochody są inwestowane w spółdzielnię oraz

¹⁶ <http://www.spolecznosci.fairtrade.org.pl/o-nas/kampania-spds-h-w-polsce> (1.02.2017).

¹⁷ <http://www.fairtrade.blogspot.com/p/about.html> (1.02.2017).

¹⁸ <http://www.firsthand.coop/about-us.html> (1.02.2017).

wspierają programy edukacyjne i promujące zasady solidarności i etyki. Projekt pokazuje, że możliwe jest uzyskiwanie przez bezpośrednich producentów nie tylko niewielkiej części ceny płaconej przez detalicznego klienta. Co więcej – osiągnięte dochody są reinwestowane i przyczyniają się do wzrostu poziomu życia drobnych rolników. Ta inicjatywa – ciekawa, choć jednak wciąż na lokalnym poziomie – była inspiracją dla autora niniejszego opracowania i miała wpływ na powstanie koncepcji Fair Trade 3.0¹⁹. Założenie jest następujące: chodzi o – przynajmniej częściowe – wykluczenie pośredników (którymi są często ponadnarodowe korporacje) z łańcuchów dostaw wybranych towarów i wykorzystanie w rozwoju sprawiedliwego handlu międzynarodowego tak zwanej „siły wielkich miast”. Do roku 2030 prawie 60% populacji globalnej będzie zamieszkiwało obszary miejskie²⁰. Według raportu McKinsey Global Institute *Urban World: Mapping the Economic Power of Cities* z 2011 roku 600 największych ośrodków miejskich wytworzyło około 60% światowego PKB²¹. W kolejnym opracowaniu zatytułowanym *Urban World: The Global Consumers to Watch* z kwietnia 2016 roku ten sam instytut podaje, że do roku 2030 konsumenci z wielkich miast (*global cities*) będą generować ok. 81% światowej konsumpcji towarów i usług. Natomiast w okresie od 2015 do 2030 roku ta sama grupa klientów będzie odpowiedzialna za ponad 90-procentowy wzrost światowej konsumpcji.

Oto teoretyczne założenia projektu Fair Trade 3.0:

- a) największemiastanaświeciezaczynająwykorzystywaśwswojąstronępopytowa i rozpoczynają bezpośrednią współpracę z producentami produktów sprawiedliwego handlu;
- b) tworzone są komunalne podmioty (spółki celowe na wzór już funkcjonujących firm transportowych, komunikacyjnych, wodociągowych, dystrybucji energii i ciepła, mieszkaniowych czy doświadczenia biznesowego ze współtworzenia parków naukowo-technicznych, klastrów, organizacji imprez sportowych, spółek technologiczno-przemysłowych, portów

¹⁹ Wstępna idea była prezentowana na konferencji naukowej „Procesy internacjonalizacji w gospodarce światowej” zorganizowanej przez Katedrę Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych UE w Katowicach w dniu 19.10.2016 r.

²⁰ <http://urbnews.pl/raport-onz-world-urbanization-prospects-2014> (1.02.2017).

²¹ <http://www.mckinsey.com> (1.02.2017).

lotniczych, agencji rozwoju i obsługi inwestorów), które zajęłyby się bezpośrednią współpracą z producentami i sprowadzaniem towarów z krajów nierozwiniętych gospodarczo;

- c) ośrodki miejskie mogą też tworzyć korzystne warunki gospodarowania dla lokalnych spółdzielni tworzonych przez świadomych i aktywnych społecznie konsumentów, np. poprzez ulgi podatkowe czy pomoc organizacyjną;
- d) spółki oraz spółdzielnie mogłyby korzystać z istniejących łańcuchów dostaw (przykładowo z hurtowni bananów posiadających własne dojrzewalnie);
- e) wykorzystywane są doświadczenia miast w organizowaniu imprez targowych i handlowych celem promowania nowego obszaru aktywności biznesowej *global cities*;
- f) mieszkańcy wielkich miast to poważna grupa potencjalnych klientów z realnie największymi dochodami, co może być wykorzystane w praktyce biznesowej *global cities* poprzez zakładanie sieci miejskich sklepów z certyfikowanymi (przez istniejące niezależne międzynarodowe organizacje certyfikujące, np. FLOCERT lub po utworzeniu własnego systemu certyfikowania) towarami Fair Trade na wzór spółdzielczych sieci kooperatyw COOP w wielu państwach na świecie²² (przykładowo ReWe Group w Niemczech, Coop Swiss, brytyjska Cooperative Group Limited, duńska Coop amba, szwedzka Kooperativa Forbundet, Coop Norge czy japońska Seikatsu Club Consumer's Co-operative Union).

Tak zorganizowane procesy modelu Fair Trade 3.0 mogłyby wykluczyć wiele podmiotów pośredniczących (hurtownicy, detaliści), co w efekcie byłoby korzystne dla wszystkich stron transakcji, przy założeniu wyeliminowaniu nieuczciwych praktyk handlowych. W tabeli 2 przedstawiono syntetyczne porównanie wszystkich wspomnianych modeli Fair Trade.

²² http://monitor.coop/sites/default/files/WCM_2015%20WEB.pdf (1.02.2017).

Tabela 2. Modele Fair Trade – charakterystyka

Fair Trade 1.0	Fair Trade 2.0	Fair Trade 3.0
<ul style="list-style-type: none"> – świadomość konsumentów – wspieranie zrównoważonego rozwoju – solidarna relacja społeczna między konsumentami i producentami – model „Trade, not Aid” 	<ul style="list-style-type: none"> – projekt uczelniany – następnie rozwój biznesowy – rozwój spółdzielni – międzynarodowa solidarność – eliminacja pośredników – bezpośrednia współpraca z dostawcami – model „kawa z pierwszej ręki” – większe dochody drobnych producentów 	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie „power of big cities” – bezpośrednia współpraca z producentami – wsparcie miast dla lokalnych inicjatyw (spółdzielnie konsumentów) – sieci miejskich sklepów – eliminacja pośredników – wsparcie organizacyjne, edukacyjne i informacyjne – większe dochody drobnych producentów – potencjalne zapobieganie migracjom ekonomicznym

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Odpowiadając na ewentualne głosy krytyczne, dotyczące na przykład uprzywilejowanej pozycji właścicieli farm w stosunku do najemnej siły roboczej, dostępności produktów oznaczonych logo Fair Trade dla osób o niskich dochodach, przeliczaniem odpowiedzialności za godziwe warunki pracy i płacy producentów i ich pracowników na konsumentów czy też możliwość niwelowania ubóstwa danego kraju poprzez koncentrację wyłącznie na produkcji wybranych towarów (Teneta-Skwierz, 2014, s. 588; Miller, 2016; Hilson, Maconachie, 2016; Konopka i in., 2016), warto wspomnieć prezentację wniosków płynących z badań nad globalnymi nierównościami, które przeprowadził ekonomista Banku Światowego, Branko Milanović. Jest to autor książki²³ *Global Inequality. A New Approach for the Age of Globalization*, w której pisze o konieczności wprowadzenia w krajach rozwiniętych bardziej zróżnicowanych form obywatelstwa (w celu umożliwienia większego poziomu migracji) oraz wielostronne limity migracyjne.

Argumenty krytykujące porządek świata oparty na zasadzie bezwzględnego zysku, umacnianie nierówności globalnych i działania prowadzące do akumulacji

²³ <https://piie.com/system/files/documents/milanovic20160509ppt.pdf> (1.02.2017).

kapitału w wąskich kręgach najbogatszej elity i korporacji międzynarodowych były już podnoszone w dyskusjach o odejściu od istniejącego modelu kapitalizmu. Warto jednak zastanowić się, czy procesy globalizacji generujące poważne i narastające napięcia społeczno-ekonomiczne w skali całej populacji są uzasadnionym powodem, aby rozważyć zainteresowanie się nowymi możliwościami funkcjonowania społeczeństw wielkich miast, opartego na bezpośrednich kontaktach z producentami i rolnikami z krajów ubogiego Południa. Jeżeli założymy, że w dającej się przewidzieć przyszłości zdesperowani i pozbawieni perspektyw cywilizacyjnych migranci ekonomiczni zaczną przemieszczać się do krajów bogatej Północy w poszukiwaniu lepszej przyszłości, to czy mieszkańcy zamożnych krajów bogatej Północy wolą nabywać produkty Sprawiedliwego Handlu, czy przyjmować miliony uchodźców?

Dodatkowym impulsem wspierającym ewentualną kooperację wielkich miast z krajów rozwiniętych i drobnych rolników może być wejście w życie 22 lutego 2017 roku umowy o ułatwieniach w handlu TFA (*Trade Facilitation Agreement*)²⁴. To najważniejsze wielostronne porozumienie handlowe zawarte od czasu ustanowienia Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 1995 roku. Teraz handel międzynarodowy ma być „szybszy, łatwiejszy i tańszy”. Według wyliczeń Światowej Organizacji Handlu, TFA spowoduje wzrost globalnego eksportu o 1 bilion USD poprzez usprawnienie, uproszczenie i standaryzację procedur celnych. Jest to najważniejsza umowa w historii Światowej Organizacji Handlu. Ma ona na celu uproszenie i doprecyzowanie międzynarodowych procedur importu i eksportu, formalności celnych i wymogów dotyczących tranzytu. Jest to szczególnie ważne dla uboższych krajów, które często skarżą się na nadmiar biurokracji. W niektórych przypadkach proces przemieszczania się towarów z jednego kraju do drugiego może trwać kilka tygodni. Umowa ma czas ten skrócić do kilku dni i może przynieść korzyści krajom rozwijającym się.

Autor koncepcji Fair Trade 3.0 zdaje sobie sprawę, że pomysł wymaga tworzenia dokładnych modeli wyceny i dodatkowych obliczeń – będą one przedmiotem dalszych badań.

²⁴ https://www.wto.org/english/news_e/news17_e/fac_27feb17_e.htm (1.02.2017).

Literatura

- Fairtrade International Annual Reports*. Lata 2003/2004–2015/2016. Pobrano z: <http://www.fairtrade.net/resources/annual-reports.html> (1.02.2017).
- Gille, Z. (2011). Fair Trade and Social Justice: Global Ethnographies. *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*, 40 (4), 463–465.
- Grącik-Zajaczkowski, M. (2015). Etyczne aspekty światowego systemu handlowego na przykładzie koncepcji Fair Trade. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 01, 7–19.
- Hilson, G., Maconachie, R. (2014). Fair Trade Mineral Programs in Sub-Saharan Africa: Some Critical Reflections. W: E. Gilberthorpe, G. Hilson (red.), *Natural Resource Extraction and Indigenous Livelihoods: Development Challenges in an Era of Globalization*, (s. 261–272). Farnham–Burlington: Ashgate.
- Konopka, R.M., Wright, M.J., Avis, M., Feetham, P.M. (2016). *Do Preferences for Fair Trade Rely on Ethical Argument or Logos?* (s. 690–696). Conference Paper Massey University, ANZMAC.
- Milanovic, B. (2016). *Global Inequality. A New Approach for the Age of Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Miller, D. (2016). Fair Trade: What Does It Mean and Why Does It Matter? *Journal of Moral Philosophy*, June.
- Moberg, M. (2010). *Fair Trade and Social Justice: Global Ethnographies*. New York–London: New York University Press.
- Pirson, M., Dierksmeier, C., Steinvorth, U., Largacha-Martinez, C. (2014). Transforming Capitalism—An Introduction. W: *From Capitalistic to Humanistic Business*, (s. 1–10). Palgrave Macmillan.
- Suwalski, A. (2016). Spór o rozumienie kapitalizmu. *Studia Ekonomiczne*, 260, 116–124.
- Teneta-Skwiercz, D. (2014). Analiza i ocena ruchu Sprawiedliwego Handlu – wątpliwości związane z jego dalszym upowszechnianiem. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 340, 582–594.
- Zysk, W. (2016). Sprawiedliwy handel międzynarodowy – nowa umowa społeczna. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 3 (81), 311–321.
- <http://fairtradeusa.org>.
- <http://monitor.coop>.
- <http://urbnews.pl>.
- <http://wvufairtrade.blogspot.com>.
- <http://www.biopartenaire.com>.
- <http://www.ecocert.com>.

<http://www.eftafairtrade.org>.
<http://www.fairtrade.net>.
<http://www.fairtrade.net>.
<http://www.firsthand.coop>.
<http://www.flocert.net>.
<http://www.mckinsey.com>.
<http://www.naturland.de>.
<http://www.orlen.pl>.
<http://www.spolecznosci.fairtrade.org.pl>.
<http://www.sprawiedliwyhandel.pl>.
<http://www.unhcr-centraleurope.org>.
<http://www.unic.un.org.pl>.
<http://www.wfto.com>.
<https://piie.com>.
<https://www.wto.org>.

TOWARDS A NEW MODEL OF INTERNATIONAL TRADE – THE CONCEPT OF FAIR TRADE 3.0

Abstract

In a situation of real prospects of economic migration a Fair Trade movement can play an important role. Growing problems of social and economic disparities between the countries of the poor South and the rich North can be – at least partly – solved through the trading activity of local communities of large cities (“power of big cities”). If the community of cities in developed countries – with organizational support of public institutions – will be ready to implement the proposed in this article postulates the development of trade in Fair Trade can take place, and therefore it will follow the development of the economies of the poorest parts of the world. The aim of this article is to propose a new concept of fair trade (Fair Trade 3.0) and an indication of its theoretical assumptions. It is a concept of international trade which is based on the development of responsibility, the result of which can improve the indicators of GDP per capita in undeveloped countries, and will be completed “solidarity” and humanitarian grounds fairer management on an international scale. In the

literature, there is no analysis of the development of relations Fair Trade movement with the issues of economic migration, therefore this article can be a contribution to further research and propose empirical models.

Keywords: international trade, Fair Trade, power of big cities, cooperatives

JEL codes: F1, F19